

mentem; čnělka jedna, terminální, neopadá, nitkovitá nebo sloupkovitá; blizna terminální, hlavatá nebo laločnatá. Plody peckovice, kulovité nebo elipsoidní, jednotlivé a samostatné nebo vytvářející plodenství. Pecka s (1–)2(–4) pouzdry, zpravidla podélně žlábkovaná. Semena podlouhlá; endosperm bohatý; zárodek přímý. – 8–10 rodů se 55–70 druhy rozšířenými hlavně v temperátních oblastech s. polokoule.

Poznámka 1: Po dlouhou dobu existují v literatuře rozdílné názory o rozsahu rodu *Cornus*, přičemž pro podporu různých klasifikací jsou využívány i nejmodernější taxonomické metody. Značné rozdíly v morfologii (hlavně ve stavbě květenství), karyologii, anatomii (dřeva i stavby řapíků), palynologii, fytochemii, serologii i v genetickém chování ukázaly na heterogenní charakter široce pojímaného rodu a na dostatečnou samostatnost jednotlivých druhových skupin, svým obsahem stejně vymezených i při užití různých metodických přístupů. Ze 7–9 skupin, na něž se rod v celém areálu rozpadá, jsou v původní květeně ČR zastoupeny 2 skupiny – *Cornus* a *Swida*, dále se pěstují někteří zástupci dalších dvou skupin – *Cynoxylon* a *Dendrobenthamia*. Při srovnání znakových charakteristik skupin je zřetelná heterobathmie, projevující se jako směs vývojově primitivních a velmi odvozených znaků. *Swida* má původní typ květenství, ale odvozené znaky v anatomické stavbě dřeva a struktuře pylových zrn. *Cornus* s. str. má květenství odvozené, ale anatomické znaky primitivního typu. Vývoj jednotlivých znaků neprobíhal ve stejném směru, jeho tempo mělo různý spád. To ukazuje na úplně samostatný vývoj jednotlivých druhových skupin v rámci *Cornus* s. l., neprobíhající v nějaké přímé progresivní linii, což je dostatečný důvod k rozdělení široce pojatého rodu *Cornus* s. l. do samostatných rodů.

Poznámka 2: U zástupců čeledi *Cornaceae* je význačný obsah iridoidních glykosidů s charakteristickými aglykony verbalinem (korninem), loganinem, griselinosidem, aukubinem a geniposidem; obsaženy jsou také seko-iridoidní sloučeniny. Časté jsou aromatické kyseliny kávová, kumarová a ferulová; z flavonolů je běžný kvercetin a jeho glykosidy, dále se vyskytuje např. kempferol. Třísloviny obsahují kyselinu ellagovou, řidčeji gallovou, zcela chybějí leukoanthocyanidiny. V buněčných stěnách chlupů je častý uhličitán vápenatý. Zvláště u některých druhů rodu *Cornus* se projevuje tendence k hromadění hliníku. Semena s bílkoviny a oleji, bez škrobu.

- 1a Květenství volně vrcholičnaté, bez podpůrného obalu; plody ± kulovité, modročerné, modravé nebo bělavé, vzpřímené; pecky ± kulovité; květy bílé 1. *Swida*
- b Květenství okoličnatě nebo hlávkovitě nahloučeně vrcholičnaté, s obalem ze 4(6–8) podpůrných listenů; plody elipsoidní až válcovité, červené; pecky vejcovité až vřetenovité; květy žluté nebo žlutavé 2
- 2a Květy a plody stopkaté; květenství okoličnaté; podpůrné listeny květenství nenápadně zbarvené, kratší než květenství; dřeviny kvetoucí dlouho před rašením listů 2. *Cornus*
- b Květy a plody přisedlé; květenství hlávkovitě; podpůrné listeny květenství nápadně zbarvené, podstatně delší než květenství; dřeviny kvetoucí v době rašení listů nebo později 3. *Cynoxylon*

1. *Swida* OPIZ – svída

Swida OPIZ in BERCHTOLD et OPIZ Ökon.-Techn. Fl. Böhmen 2(1):174, 1838. – Syn.: *Cornus* sect. *Thelycrania* DUMORT. Fl. Belg. 83, 1827. – *Cornus* subgen. *Cornus* RAFIN. Alsogr. Amer. 58, 1838. – *Cornus* subgen. *Kraniopsis* RAFIN. Alsogr. Amer. 58, 1838. – *Cornus* sect. *Microcarpium* SPACH Hist. Natur. Vég. Phaner. 8: 92, 1839. – *Thelycrania* (DUMORT.) FOURR. Ann. Soc. Linn. Lyon, ser. n., 16:394, 1868. – *Cornus* sect. *Amblycarium* KOEHN Gartenfl. 45:286, 1896. – *Cornus* subgen. *Thelycrania* (DUMORT.) C. K. SCHNEIDER Ill. Handb. Laubholzkunde 2:437, 1909.

Lit.: HARTWIG K. O. (1932): *Cornus australis* C. A. Meyer. Mitt. Deutsch. Dendrol. Ges. 44:56–57. – RICKETT H. W. (1944): *Cornus stolonifera* and *Cornus occidentalis*. Brittonia 5:149–159. – GROSSET G. E. (1958): Rasprostranenie ras *Cornus sanguinea* s.l. i istorija širokolistvennych lesov Evropejskoj časti SSSR. Bjull. Moskov. Obšč. Ispyt. Prir., ser. biol., 63(4):77–86. – SOJÁK J. (1960): *Swida hungarica* (Kárp.) in der Tschechoslowakei. Novit. Bot. Delect. Sem. Hort. Bot. Univ. Carol. Pragensis 1960:9–11. – SOJÁK J. (1962): *Swida hungarica* (Kárp.) in der Tschechoslowakei. Acta Dendrol. Českoslov. 3/1961:105–107. – SOJÁK J. (1963): Plantae čechoslovacae exsiccatae. No 189, 190 et 191. Sborn. Nár. Muz. Praha, sect. natur., 19:159–160. – POUZAR Z. (1964): Nomenclatural remarks on some generic names of Phanerogams validly published by Filip Maximilian Opiz. Preslia 36:337–342 (p. sp. 341). – HRYNKIEWICZ-SUDNIK J. (1967): *Cornus australis* C. A. Mey. (dereň pohudniowy) i *Cornus hungarica* Karp. (dereň węgierski) w Polsce. Roczn. Dendrol. 21:171–180. – SOJÁK J. (1967): *Swida australis* na Moravě. Zpr. Čs. Bot. Společ. 2:100–102. – LUDWIG W. et LENSKI I. (1971): *Cornus* (*Swida*) × *hungarica* in Rheinhessen und an der Bergstrasse. Hess. Flor. Briefe 20(230):9–12. – MERCEL F. (1981): Preměnlivost listov *Swida sanguinea* (L.) Opiz na východnom Slovensku. Biológia, Bratislava, 36:871–880.

Keře nebo malé stromy. Listy vstřícné, zřídka střídavé, na líci s přitisklými dvouramennými chlupy, na rubu s jednoduchými odstávajícími nebo přitisklými chlupy nebo odění smíšené z těchto dvou typů chlupů a zároveň i s chlupy intermediárního tvaru. Pupeny stejnotvaré, úzké, s 1 párem vnějších šupin a 2 páry vnitřních křížmostojných listů. Květenství volné, vrcholičnaté, na konci olistěných letošních výhonů (jednoročních prýtů), bez zřetelného obalu z podpůrných listenů. Lístky korunní 4, úzce kopinaté až vejčité, bílé nebo žlutobílé; tyčinky 4, prašníky podlouhlé; semeník 2(–3)pouzdrý, obráceně kuželovitý, hustě přitiskle chlupatý. Peckovice z jednoho květenství četné, vzpřímené, ± kulovité, modročerné, modravé nebo bělavé; mezokarp dužnatý, endokarp tvrdý; pecka dvoupouzdrá, se 2 semeny,

± kulovitá, zřídka prodloužená, někdy shora nebo z boků zploštělá. Zárodek krátký, šikmý, téměř pod pravým úhlem k ose plodu položený; dělohy vejčité. – Asi 40–45 druhů rozšířených převážně v mírných oblastech s. polokoule, na jih po Středozeří a Himálaj, v Americe až do Mexika a izolovaně v horách Střední a Jižní Ameriky. – Alogam. Entomogam. Endozoochor.

Poznámka 1: Rodové jméno *Swida* bylo převzato Opizem z češtiny. Původní ortografická forma Opizova jména Swjda odpovídala způsobu jeho psaní v češtině před reformou, tj. „v“ jako „w“ a „i“ jako „j“. Ve smyslu Kódu mezinárodní botanické nomenklatury je nutno upravit původní ortografii jména na tvar *Swida*. Jiné dříve užívané ortografické úpravy jako *Svida* či *Suida* nejsou oprávněné.

Poznámka 2: Rod *Swida* OPIZ (v užším vymezení) je zastoupen v ČR dvěma sekcemi, z nichž typová sekce *Swida* zahrnuje druhy původní, zatímco sekce *Albidae* (KOEHNE) HOLUB druhy pěstované. V typové sekci je v ČR zastoupen jen okruh *S. sanguinea* agg., jehož oba základní zástupci *S. sanguinea* a *S. australis* se liší jen v jediném, byť zřetelném a vývojově důležitém znaku – odění rubu listového (tvar a rozmístění chlupů). Ve východní části stř. Evropy dochází mezi oběma druhy k intenzivní hybridizaci, zpětnému křížení s oběma rodiči, vytváření hybridních rojů, segregaci hybridních produktů a jejich samostatnému rozšiřování. Vliv křížení se projevuje ve velké rozkolísanosti tvaru chlupů, v různém stupni jejich kvantitativního zastoupení, ve způsobu jejich rozmístění (orientace) a v takových případech jako je rozdílný charakter odění na obou polovinách téže listové čepele. Původnější typ chlupů v rámci okruhu *Cornus* s. l. jsou přitisklé dvouramenné (kompasové) chlupy s rameny stejně dlouhými, tak jak jsou zastoupeny u druhu *S. australis*. Opakem jsou jednoduché chlupy vyskytující se u *S. sanguinea*, u níž se však vyskytují i dvouramenné přilehlé chlupy vtoušené mezi normální chlupy tohoto druhu. Na listech letorostů *S. sanguinea* se vyskytují přitisklé dvouramenné chlupy četněji nebo dokonce pouze tento typ chlupů. Při determinaci jsou referenční plochy ke zjištění charakteru odění na rubu čepele prvního páru listů pod květenstvím. Listy musí být úplně vyvinuté, ne příliš mladé. Nejlépe je pozorovat odění rubu listové čepele v dolní polovině až třetině délky čepele, na plochách mezi 2. a 3. a 3. a 4. párem postranních žilek v jejich dolních částech, ne však těsně při hlavní žilce nebo při postranních žilkách. Studium odění listů letorostů či mladých větví může vést k nesprávnému určení. Mezi oběma základními členy okruhu *S. sanguinea* agg. existuje hybridogenní typ *S. hungarica* a mezi ním a základními druhy okruhu celá řada přechodných typů, které jsou pojednávány jako vergentní typy u jednotlivých taxonů tohoto okruhu.

Poznámka 3: Květenství rodu *Swida* je v literatuře často popisováno jako bezlistenné, na rozdíl od ostatních rodů vyčleněných z okruhu *Cornus* s. l. Listeny, byť malé, zakrnělé, blanité nebo mázdřité, brzy (často již před rozkvetem) opadavé, se však u různých zástupců rodu *Swida* vyskytují, nemají však nikdy charakter nápadných korunovitých nebo kožovitých útvarů vytvářejících podpurný obal květenství, jak je to charakteristické pro ostatní příbuzné skupiny se shloučeným až hlávkovitým květenstvím.

- 1a Plody modročerné; korunní lístky 4–7 mm dl., úzce kopinaté až podlouhlé; čnělka při vrcholu kyjovitě ztlustlá; pecky kulovité nebo shora ± smáčklé; listy na rubu zelené nebo světle zelené, největší s 3–5 páry postranních žilek, nejvyšší pár odbočuje asi v polovině délky čepele; dřev letorostů úzká, do 1 mm v průměru 2
- b Plody bělavé až namodralé; korunní lístky 2–5 mm dl., vejčité kopinaté; čnělka po celé délce stejnoměrně válcovitá; pecky z boků stlačené; listy na rubu nasivělé až bělavé, největší s 5–7(–8) páry postranních žilek, nejvyšší pár odbočuje nad polovinou délky čepele; dřev letorostů širší, 1–2 mm v průměru 4
- 2a Chlupy na rubu listů většinou jednoduché, odstávající, ± kadeřavé, na čepeli mezi žilkami různě orientované, dvouramenné chlupy jen řídce roztroušené, hlavně při okraji čepele **2. *S. sanguinea***
- b Chlupy na rubu listů jen nebo převážně dvouramenné, přitisklé nebo jen s jedním odstávajícím ramenem, ± přímé, na čepeli mezi žilkami zpravidla stejně orientované 3
- 3a Chlupy na rubu listů krátké, 0,4–0,6 mm dl., téměř vždy dvouramenné, k povrchu čepele těsně přitisklé, na určité části čepele vždy stejným směrem orientované; ramena chlupů stejně dlouhá, při pohledu shora přímá **1. *S. australis***
- b Chlupy na rubu listů často delší, 0,4–1,0 mm dl., zpravidla dvouramenné, zčásti jedním ramenem od povrchu čepele odstávající, některé s odlišnou orientací od ostatních; ramena chlupů nestejně dlouhá, při pohledu shora ± obloukovitě zahnutá **3. *S. hungarica***
- 4a Pecky ± kulovité, často širší než dlouhé, málo smáčklé, alespoň na jedné straně zaokrouhlené; kališní zuby zřetelné, ostře trojúhelníkovité; chlupy na rubu čepele krátké, 0,3–0,4 mm dl., často nezřetelné; listy dl. zašpičatělé, směrem k bázi zúžené, na rubu zřetelně sivé až bělavé; větve ohebné, převislé a často zakořeňující; peckovice kulovité **4. *S. sericea***
- b Pecky krátce elipsoidní, delší než široké, z boků silně smáčklé, na obou stranách zašpičatělé; kališní zuby nezřetelné; chlupy na rubu čepele delší, 0,4–0,6 mm dl., zřetelné; listy zpravidla krátce zašpičatělé, na bázi někdy zaokrouhlené, na rubu nasivělé; větve přímo odstávající, zpravidla nezaškořeňující; peckovice vejcovitě kulovité **5. *S. alba***

Sect. 1. *Swida*

Listy na rubu zelené nebo bledě zelené; čnělka na vrcholu pod bliznou kyjovitě ztlustlá; peckovice modročerné nebo černé.

1. *Swida australis* (C. A. MEYER) POJARK. – svída jižní Tab. 50/1

Swida australis (C. A. MEYER) POJARKOVA in GROSSGEJM Opred. Fl. Kavkaza 205, 1949. – Syn.: *Cornus australis* C. A. MEYER Bull. Phys.-Math. Acad. Sci. Pétersbourg 3:372, 1845. – *C. sanguinea* var. *australis* (C. A. MEYER) KOEHNE Deutsche Dendrol. 437, 1893. – *Thelycrania australis* (C. A. MEYER) SANADZE Trudy Tbilis. Univ. 29a:38, 1946. – *Cornus sanguinea* subsp. *australis* (C. A. MEYER) JÁV. ex Soó in JÁV. et Soó Magy. Növényvil. Kézik. 1:398, 1951. – *Swida sanguinea* subsp. *australis* (C. A. MEYER) KUBÁT Zpr. Čs. Bot. Společ. 7:33, 1972.

Exsikáty: Extra fines: DÖRFLER Herb. Norm., no 4338. – Fl. Exs. Carniol., no 582 (ut *Cornus sanguinea*). – Fl. Rom. Exs., no 2260 (ut *Cornus sanguinea*). – Herb. Fl. Ross., no 972. – MANISSADJIAN Pl. Orient., no 323. – Pl. Českoslov. Exs., no 189. – SINTENIS Iter Transcasp. Pers. 1900–1901, no 1460, 1526, 1844.

Keř nebo malý strom, 2–5(–8) m vys. Letorosty oblé, zelené, později špinavě nachové nebo nasivělé, v mládí hustě přitiskle chlupaté, chlupy dvouramenné; dřev letorostů bílá, až 1 mm šir.; starší větévky hnědavě našedlé, podlouhle vráscitě. Čepel listů 2,2–9,5 cm dl., 1,2–6,0 cm šir., eliptická až šir. vejčitá, zřídka obvejčitá, někdy mírně asymetrická, na bázi ± zaokrouhlená nebo šir. klínovitě zúžená, na vrcholu krátce nebo prodlouženě zašpicatělá nebo zaokrouhlená a krátce hrořitá, jemná, v suchém stavu často papírovitá, na líci živě zelená, na rubu světlejší; postranní žilky v 3–5 párech, nejvyšší pár odbočuje asi v 1/2 délky čepele; síť žilek 3. řádu nezřetelná; odění listů tvoří přitisklé, krátké, téměř vždy dvouramenné chlupy; chlupy na rubu listu 0,4–0,6 mm dl., s krátkými, přímými, stejně dlouhými a k povrchu čepele přitisklými rameny, na určité části plochy čepele stejně orientované; řapík na líci žlábkatý, 7–17 (–25) mm dl., přitiskle chlupatý. Květenství 1,8–3,5 cm dl., 3–4(–6) cm šir., ploché nebo vypouklé, na stopkách 2–3 cm dlouhých; stopky a větve květenství i květní stopky hustě přitiskle chlupaté, s příměsí odstávajících chlupů, květní stopky 3–7 mm dl. Květy špinavě bílé, kališní cípy šir. trojúhelníkovité, 0,3–0,8(–1,0) mm dl., kratší nebo ± zdělí disku, zevně přitiskle chlupaté, na líci lysé; korunní lístky zpravidla šir. kopinaté, 5,3–6,3(–7,0) mm dl., 2,0–2,3(–2,8) mm šir., zevně přitiskle chlupaté, na líci lysé; tyčinky kratší než korunní lístky, delší než čnělka, nitky 4,0–5,5 mm dl.; semeník 2,0–2,5 mm dl., čnělka 3,0–4,5 mm dl., válcovitá, na vrcholu kyjovitě rozšířená a uřatá. Peckovice 5–8

(–9) mm v průměru, kulovité, modročerné; pecka 4–6 mm dl., (4–)5–7 mm šir., téměř kulovitá nebo jen slabě smáčklá, většinou na vrcholu i na bázi zaokrouhlená, šedá, hladká nebo tupě žebertaná. V–VI. Ff.

$$2n = 22 \text{ (extra fines)}$$

Variabilita: Proměnlivost tohoto druhu souvisí převážně s hybridizací se *S. sanguinea* a introgresí přes *S. hungarica* a projevuje se v odění (větší délka chlupů, nestejná délka ramen chlupů, hustší odění). V ČR vzhledem k malému rozsahu území s výskytem *S. australis* a společnému zastoupení dalších členů okruhu na tomto území existují zpravidla smíšené populace s výskytem rostlin *S. australis* ovlivněných introgresí ze strany *S. hungarica* (viz vergentní typy dále).

Ekologie a cenologie: Křovinaté stráně, křoviny, lesní pláště, meze a porosty při potocích; na půdách hlinitých až hlinitopísčitých, čerstvě vlhkých, humózních, slabě kyselých až slabě alkalických, nejčastěji na pískovcích karpatského flyše. Zpravidla se vyskytuje ve společenstvech řádu *Prunetalia*, vzácněji svazu *Alno-Ulmion*.

Rozšíření v ČR: Druh omezený na sv. a v. část Moravy, kde se vyskytuje společně se *S. sanguinea* a *S. hungarica*. Výskyt na Moravě navazuje na rozšíření tohoto druhu na Slovensku a v j. Polsku. Rozšíření je dosud nedostatečně známé, jak vzhledem k nedávnému zjištění tohoto druhu na území ČR, tak i vzhledem k taxonomickým a determinacním problémům. Centrum výskytu se nachází v Podbeskydské pahorkatině a přilehlých oblastech, kde je druh roztroušen; zde navazuje na výskyt v sousedním polském Těšínsku; druh je zde pravděpodobně hojnější, než vyplývá z dále uvedených lokalit. Výskyt v jiných oblastech je jen ojedinělý. Občas pěstován v parcích (např. Židlochovice). Vyskytuje se převážně v suprakolinním stupni a v Moravskoslezských Beskydách přesahuje do submontánního stupně. Převážně zastoupen v mezofytiku, jen v oblasti častějšího výskytu zasahuje do nižších poloh oreofytika (max.: Mor.-slez. Beskydy, Komorní Lhotka, 530 m). Druh dosahuje na našem území z. hranice souvislého výskytu v jeho celkovém areálu. Δ

T: 18. Jihomor. úv. (Kostelany nad Moravou, lit.). – M: 79. Zlín. vrchy (Březolupy – Šarovy; Zlín – Fryšták; Napajedla, lit.), 80. Stř. Pobeč. (Vsetín – Jablůnka), 84. Podbesk. pah. (Hukvaldy; okolí Frýdlantu nad Ostravicí; Baška, Kunčičky; Frýdek-Místek; Lískovec). – O: 99. Mor.-slez. Besk. (Komorní Lhotka).

Údaje o výskytu tohoto druhu z oblastí mimo v. a sv. Moravu, tak např. z Čech (České středohoří, hora Sedlo, KUBÁT Zpr. Čs. Bot. Společ. 7:34, 1972) vyžadují potvrzení.

Celkové rozšíření: Východní Evropa od stř. Ruska (okolí Moskvy) a Ukrajiny do j. Polska, na sv. Moravu, Slovensko a do s. Maďarska; Balkánský poloostrov, sv. Řecko, Malá Asie (až k pohoří Amanus), s. Írán a Kavkaz. Ojediněle a izolovaně ve Slovinsku (Lublaň), Rakousku (Solnohradsko) a

Německu (Hesensko). – Mapy: MEUSEL et al. 1978:322 (non opt.); HULTÉN NE 1986:689 (ut *Cornus sanguinea* subsp. *australis*).

Vergentní typy k *S. hungarica*:

Introgresivně ovlivněné rostliny *S. australis* se vyskytují hlavně v oblasti souvislého areálu *S. australis* na v. Moravě, izolované výskyty vyžadují revizi. K tomuto vergentu se vztahuje exsikát Fl. Polon. Exs., no 580 (ut *C. sanguinea*).

T: 19. B. Karp. step. (Lhotka, Rovná hora). – M: 69. Želez. hory (Zdechovice, Zdechovický rybník), 78. B. Karp. les. (Biskupice), 84. Podbesk. pah. (Baška; Třinec, les Kanada; Třinec, Dolní Lištná).

2. *Swida sanguinea* (L.) OPIZ – svída krvavá

Tab. 50/2

Swida sanguinea (LINNAEUS) OPIZ in BERCHTOLD et OPIZ Őkon.-Techn. Fl. Böhmen 2(1):174, 1838. – Syn.: *Cornus sanguinea* L. Sp. Pl. 117, 1753. – *Thelycrania sanguinea* (L.) FOURR. Ann. Soc. Linn. Lyon, ser. n., 16:394, 1868.

Poznámka: Kombinace *Swida sanguinea* byla zveřejněna OPIZEM již v r. 1835 (André's Őkon. Neuigkeiten 1835:624), avšak neplatně, protože v té době nebylo rodové jméno *Swida* ještě platně zveřejněno.

Exsikáty: Fl. Exs. Herb. Inst. Bot. Univ. Carol. Praha, no 73. – Fl. Exs. Reipubl. Social. Českoslov., no 1455. – Pl. Českoslov., no 191. – TAUSCH Herb. Fl. Bohem., no 666. – Extra fines: BRAUN-BLANQUET Fl. Rhaet. Exs., no 273. – DÖRFLER Herb. Norm., no 4337. – Fl. Exs. Austro-Hung., no 3277. – Fl. Exs. Bavar., no 1560. – Fl. Hung. Exs., no 258, 383. – Fl. Jutl. Exs., no 801. – Fl. Olten. Exs., no 690. – Fl. Polon. Exs., no 350 (ut *Cornus sanguinea* s.l.). – Herb. Fl. Ross., no 992. – Pl. Bulg. Exs., no 171. – Pl. Ital. Exs., no 122.

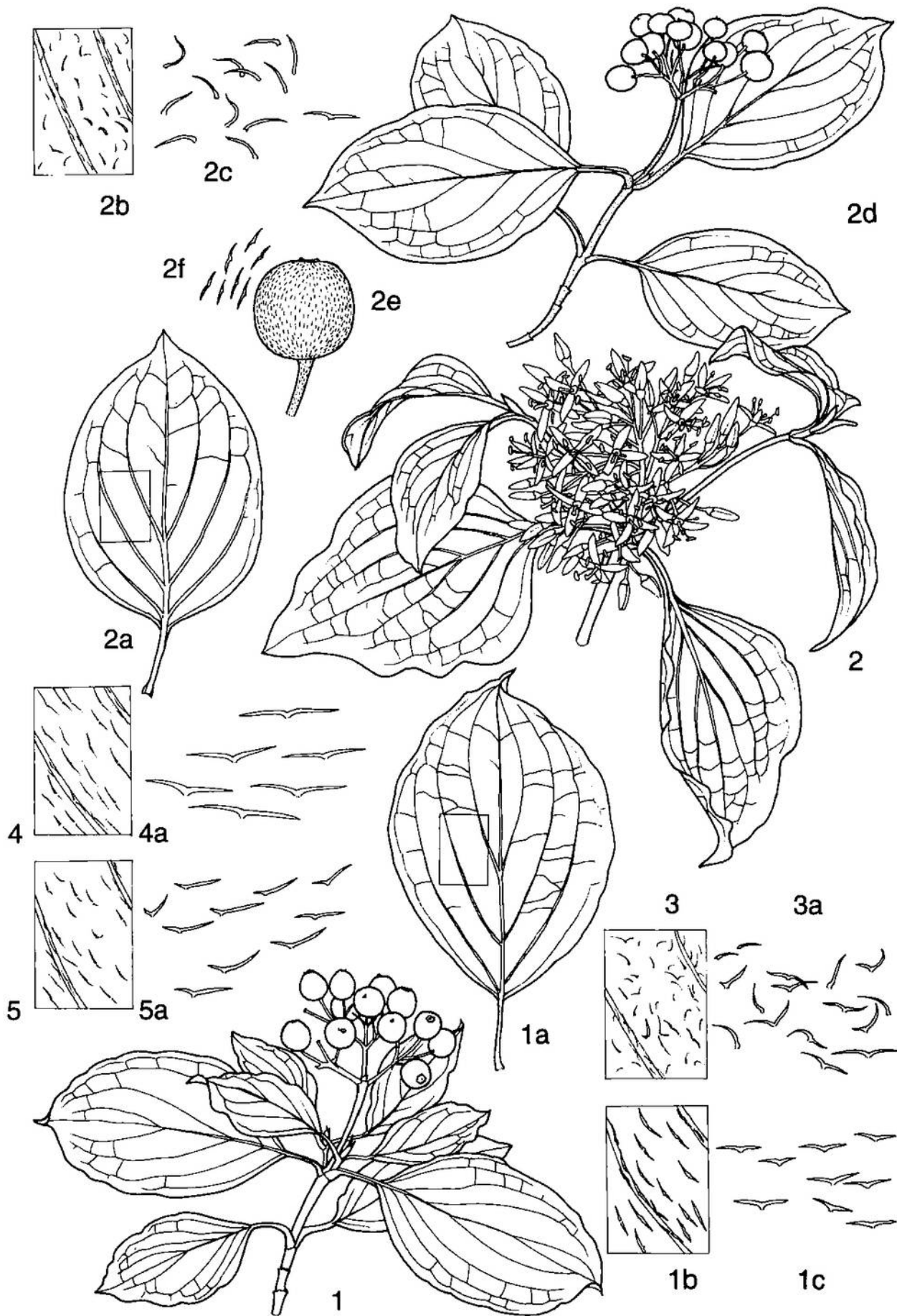
Keř nebo malý strom, 2–5(–7) m vys.; větve přímé, vystoupavé i převislé. Letorosty zelenavé, zpravidla se brzy tmavočerveně nebo hnědavě zabarvující, přitiskle chlupaté, hustě sivě bradavčité; dřev bílá, úzká, až 1 mm šir.; starší větévky lysé, olivově nebo nasivěle hnědé; borka s podlouhlými a příčnými políčky. Pupeny v obrysu nepravidelně vejčité kopinaté, až 6 mm dl., chlupaté, postranní přitisklé. Listy vstřícné, krátce řapíkaté; čepel eliptická až šir. vejčitá, na bázi zaokrouhlená nebo až klínovitě zúžená, na vrcholu dl. zašpičatělá nebo zaokrouhlená a náhle krátce hrotitá, 3–10 cm dl., 1,5–6,5 cm šir., zpravidla tužší, živě zelená, na rubu světlejší, na podzim nachově červená; postranní žilky v 3–5 párech, výrazné, nejvyšší pár odbočuje asi v 1/2 délky čepel; žilnatina 3. řádu slabá, nezřetelná; čepel na líci roztr. při-

tiskle chlupatá, s chlupy dvouramennými, na rubu převážně odstále chlupatá, s chlupy jednoduchými nebo zčásti vtroušenými, dvouramennými; řapík na líci žlábkatý, 6–18 mm dl., roztr. přitiskle chlupatý až lysý. Květenství 3–6 cm v průměru, slabě vypouklé nebo skoro ploché, na stopkách 2,5–3,0 cm dl., současně s listy se vyvíjející; stopky a větve květenství i květní stopky krátce přitiskle chlupaté dvouramennými chlupy, květní stopky až 6 mm dl. Květy špinavě bílé, ostře páchnoucí; kališní cípy 0,3–0,8(–1,0) mm dl., ± vejčité trojúhelníkovité, krátké, špičaté, většinou kratší než disk, zevně přitiskle chlupaté, na líci lysé; korunní lístky podlouhle kopinaté, 4,8–6,0 mm dl., ca 1,5 mm šir., zašpičatělé, zevně přitiskle chlupaté, na líci lysé; tyčinky kratší než lístky korunní a o něco delší než čnělka, nitky 4–5 mm dl., prašníky 1,8–2,5 mm dl.; disk nažloutlý; semeník 1,5–2,0 mm dl., čnělka válcovitá, pod bliznou kyjovitě ztlustlá, 3,5–4,0 mm dl. Plodní stopky fialově červené. Peckovice kulovité, 6–8 mm v průměru, modročerné až černé, bělavě tečkované, nechutné, hořké; pecka kulovitá, svrchu mírně smáčklá, 4,0–4,5 mm dl., 5–6 mm šir., zelenavá, hladká, nebo ± výrazně žebernatá s ca 8 žeby. Embryo drobné, 2 mm dl.; dělohy tenké, téměř okrouhlé a ploché. V–VI. Ff. $2n = 22$ (ČR: 11. Stř. Pol.)

Variabilita: V přírodních populacích existuje proměnlivost vyvolaná hlavně hybridizací se *S. australis* a zpětným křížením i introgresí přes *S. hungarica*. Tím jsou ovlivněny morfologické znaky chlupů, kvantitativní zastoupení jednotlivých typů chlupů i jejich rozložení na rubu listové čepel (viz vergentní typy dále). Variabilita nesouvisející s hybridizací se projevuje ve tvaru listové čepel a patří k individuální variabilitě. Sem patří var. *latifolia* C. A. MEYER, f. *suborbicularis* KÁRPÁTI, f. *laciniata* KÁRPÁTI atd. V kultuře jsou známé kultivary s různě pestrými listy (žlutě a bělavě), např. cv. *Variegata* a cv. *Aureo-variegata*, nebo s výrazně zbarvenými letorosty – cv. *Atrosanguinea* a cv. *Viridissima*.

Ekologie a cenologie: Výslunné křovinaté stráně, meze, lesní pláště, světlé lesy, lužní lesy, potoční nivy a křoviny v teplejších oblastech, občas vysazována; na půdách minerálně dobře zásobených, čerstvě vlhkých až vysychavých, hlinitých až kamenitých, slabě kyselých až slabě alkalických na minerálně bohatých substrátech. Rozsáhlejším oblastem s kyselým geologickým podkladem a písčitymi půdami se vyhýbá. Světломilný druh. Vyskytuje se ve společenstvech řádu *Prunetalia* (diagnostický druh svazu *Berberidion*) a třídy *Quercetalia* (diagnostický druh).

Tab. 50: 1 *Swida australis*, 1a – list, 1b – výřez spodní strany listu s oděním, 1c – jednotlivé chlupy. – 2 *S. sanguinea*, 2a – list, 2b – výřez spodní strany listu s oděním, 2c – jednotlivé chlupy, 2d – plodná větvička, 2e – plod, 2f – jednotlivé chlupy odění plodu. – 3 *S. sanguinea* × *S. hungarica*, výřez spodní strany listu s oděním, 3a – jednotlivé chlupy. – 4 *S. hungarica*, typ A, výřez spodní strany listu s oděním, 4a – jednotlivé chlupy. – 5 *S. hungarica*, typ B, výřez spodní strany listu s oděním, 5a – jednotlivé chlupy.

Rozšíření v ČR: Dosti hojný druh v termo-
fytiku a mezofytiku, místy chybí. Do oreofytika za-
sahuje jen ojedinělými (zda původními ?) výsky-
ty. Ve východních územích Moravy se literární
údaje mohou vztahovat k *S. hungarica* nebo *S.*
australis. Početně je nejvíce zastoupen v Českém
krasu, Českém středohoří, Polomených horách,
středním Polabí, Rožďalovické pahorkatině, střed-
ním Povltaví, v Předšumaví a Moravském krase.
Dále uvedené údaje o absenci výskytu vyžadují
revizi. Roste od planárního do submontánního
stupně (max.: Milešovské středohoří, Kletečná,
700 m). – Mapy: SLAVÍK FKS 1997:183.

T: 1. Doup. pah. (dosti hojně), 2. Stř. Poohří (vzácně), 3.
Podkruš. pán., 4. Loun.-lab. střed. (velmi hojně), 5. Terez. kotl.,
6. Džbán, 7. Středočes. tab., 8. Čes. kras (velmi hojně), 9. Dol.
Povlt., 10. Praž. ploš., 11. Stř. Pol. (hojně), 12. Dol. Pojiz., 13.
Rožď. pah. (hojně), 15. Vých. Pol., 16. Znoj.-brn. pah., 17.
Mikul. pah., 18. Jihomor. úv., 19. B. Karp. step., 20. Jihomor.
pah., 21. Haná [údaje chybějí z 14. Cidl. pán.]. – M: 25. Krušn.
podh., 26. Čes. les (vzácně, např. Labuť u Tachova), 27. Tachov.
bráz. (vzácně), 28. Těp. vrchy, 29. Doup. vrchy, 31. Plz. pah.,
32. Křivokl., 33. Branž. hv., 34. Plán. hřeb., 35. Podbrd., 36.
Horaž. pah. (dosti hojně), 37. Šum.-novohr. podh. (hojně, hlav-
ně na vápencích), 38. Bud. pán., 39. Třeboň. pán. (Lomnice nad
Lužnicí), 40. Jihočes. pah., 41. Stř. Povlt. (hojně), 42. Votic. pah.,
43. Votic. vrch. (údaje hlavně z fyt. p. 43a. Čert. břem.), 44.
Mileš. střed., 45. Verneř. střed. (často), 46. Lab. písk., 47. Šluk.
pah., 49. Frýdl. pah., 50. Luž. hory (vzácně), 51. Polom. hory
(hojně), 52. Ral.-bez. tab. (vzácně), 53. Podješ., 55. Čes. ráj, 56.
Podkrk., 57. Podzvič., 58. Sud. mezih. (roztr.), 59. Orl. podh.,
60. Orl. opuky, 61. Dol. Poorl., 62. Litomyš. pán. (dosti hojně),
63. Českomor. mezih., 64. Řičan. ploš. (dosti hojně), 65. Kut-
noh. pah., 66. Hornosáz. pah., 67. Českomor. vrch., 68. Mor.
podh. Vysoč., 69. Želez. hory, 70. Mor. kras (dosti hojně), 71.
Drah. vrch., 72. Zábř.-unič. úv., 73. Hanuš.-rychleb. vrch., 74.
Slez. pah. (roztr.), 75. Jes. podh., 76. Mor. brána, 77. Středo-
mor. Karp. (častěji), 78. B. Karp. les., 79. Zlín. vrchy, 81. Host.
vrchy (četné údaje), 82. Javorníky (vzácně), 83. Ostr. pán., 84.
Podbesk. pah. [údaje chybějí nebo druh chybí v 22. Halštr. vrch.,
23. Smrč., 24. Hor. Poohří, 30. Jesen.-rak. ploš., 48. Luž. kotl.,
54. Ješ. hřb., 80. Stř. Pobeč.]. – O: 88. Šum. (Javorník, Šebes-
tov, zda původní ?), 98. Níz. Jes. (Železník), 99. Mor.-slez. Besk.
(Malenovice).

Celkové rozšíření: Větší část Evropy od Portugalska a
Irsku po stř. Rusko a v. Ukrajinu, od Španělska, Sicílie, Řecka
a evropského Turecka po j. Švédsko a v. Pobaltí; přesahuje do
z. oblastí Anatólie. – Mapy: MEUSEL et al. 1978:322; Atlas Roz-
mieszcz. Drzew Krzew. w Polsce 28: map. 145, 1979; HULTÉN
NE 1986:689; BOLÒS et VIGO Fl. Països Catalans 2:364, 1990.

Význam: *Swida sanguinea* se pěstuje v pest-
robarevných kultivarech pro okrasu v sadech a
parcích; normální typ je často vysazován do živých
plotů.

Vergentní typy k *S. hungarica*:

Nejobtížnější determinační problém okruhu
S. sanguinea agg. je rozlišení přechodných typů
mezi *S. sanguinea* s. str. a *S. hungarica* od *S. san-*

guinea s. str. Není zatím jasné, zda vyšší zastou-
pení dvouramenných přítisklých chlupů na rubu
listových čepelí je vždy výsledkem introgrese ze
strany *S. hungarica* nebo zda se tu jedná v někte-
rých případech o projev variability samotné *S. san-*
guinea s. str. Rostliny morfologicky sem patřící
nevykazují již nějakou výraznou vazbu na území
výskytu *S. australis* a *S. hungarica* a jsou zastou-
peny častěji i v Čechách. Patří sem i exsikát PE-
TRAK Pl. Bohem. Morav. Exs., no 1263 (ut *Cornus*
sanguinea).

T: 6. Džbán (Krušovice; Kladno), 8. Čes. kras (vrch Kotýz
u Suchomast; Praha, Dívčí hrady), 9. Dol. Povlt. (Praha-Bohni-
ce, Drahaň), 11. Stř. Pol. (Poděbrady, Křečkov), 13. Rožď. pah.
(Mladá Boleslav, vrch Chlum; Žehuň), 17. Mikul. pah. (Miku-
lov, Svatý kopeček), 19. B. Karp. step. (Lhota, Rovná hora;
Veletiny, Padělky), 21. Haná (Grygov; Kroměříž). – M: 32. Kři-
vokl. (Beroun, vrch Děd), 35. Podbrd. (Rejkovice), 37. Šum.-
novohr. podh. (Volyně, Nahořany), 40. Jihočes. pah. (Písek), 51.
Polom. hory (Blíževdly), 53. Podješ. (Česká Lípa, vrch Špičák),
55. Čes. ráj (Podchlomecký rybník – Turnov), 58. Sud. mezih.
(Náchod, Branka), 62. Litomyš. pán. (Vysoké Mýto, Libecina),
65. Kutnoh. pah. (Kutná hora, Cimburk), 68. Mor. podh. Vy-
soč. (Třebíč, Ptáčov; Kramolín), 76. Mor. brána (Přerov, Před-
mostí; Hranice na Moravě), 77. Středomor. Karp. (Koryčanská
přehrada), 78. B. Karp. les. (Biskupice), 79. Zlín. vrchy (Hřiví-
nův Újezd; Březůvky; Zlín), 80. Stř. Pobeč. (Vsetín; Vsetín,
Vesník), 82. Javorn. (Pulčinské skály), 84. Podbesk. pah. (Ven-
dryně).

3. *Swida hungarica* (KÁRPÁTI) SOJÁK – svída uherská Tab. 50/4,5

Swida hungarica (KÁRPÁTI) SOJÁK Novit. Bot. Delect.
Sem. Horti Bot. Univ. Carol. Pragensis 1960:9, 1960. – Syn.:
Cornus hungarica KÁRPÁTI Agrártud. Egyet. Kert- Szölögaz-
daságtud. Karának Közlem. 13:121, 1949. – *C. sanguinea* var.
hungarica (KÁRPÁTI) SOÓ in JÁVORKA et SOÓ Magy. Növényvil.
Kézik. 1:398, 1951. – *C. sanguinea* subsp. *hungarica* (KÁRPÁTI)
GROSSET Bjull. Mosk. Obšč. Ispyt. Prir., ser. biol., 63/4:81,
1958 (comb. inval.); SOÓ Acta Bot. Acad. Sci. Hung. 10:371,
1964. – *Swida sanguinea* subsp. *hungarica* (KÁRPÁTI) KUBÁT
Zpr. Čs. Bot. Společ. 7:33, 1972. – *Cornus sanguinea* subsp.
czerniaewii GROSSET Bjull. Mosk. Obšč. Ispyt. Prir., ser. biol.,
63/4:78, 1958 (incl.). – *Swida czerniaewii* (GROSSET) SOJÁK
Novit. Bot. Delect. Sem. Horti Bot. Univ. Carol. Pragensis 1960:9,
1960 (incl.). – *Cornus sanguinea* subsp. *czerniaewii* (GROSSET)
GUBANOV et V. TICHOMIROV Bjull. Mosk. Obšč. Ispyt. Prir., ser.
biol., 88/3:116, 1983 (an nom. legit. ?). – *Swida sanguinea* subsp.
czerniaewii (GROSSET) GUBANOV et V. TICHOMIROV Bjull. Mosk.
Obšč. Ispyt. Prir., ser. biol., 88/3:116, 1983.

Poznámka: Kombinace *S. sanguinea* subsp. *hungarica*
zveřejněná Kubátem v r. 1972 byla ve stejném roce publiková-
na také Sojákem a pravděpodobně i Tachtadžjanem, později
v r. 1983 Gubanovem a Tichomirovem; všechny tyto kombina-
ce jako izonyma jsou nelegitimní.

Exsikáty: Extra fines: Fl. Olten. Exs., no 696 (ut *Cornus*
sanguinea). – Pl. Českoslov. Exs., no 190.

Keř nebo malý strom, 2–5(–10) m vys. Ve vět-
šině znaků se shoduje s druhy *S. australis* a *S. san-*
guinea, vyjma odění rubu čepele listů, které má ±

intermediární charakter. Odění je tvořeno buď chlupy dvouramennými, až 1 mm dl., v pravidelných řadách rozmístěnými; obě ramena chlupů k povrchu čepele ± přitisklá nebo trochu odstávající, slabě až silně nestejná, kratší rameno dosahuje 10–80 % délky ramene delšího; nebo odění je z chlupů dvouramenných, nepřilíš pravidelně na ploše čepele rozestavených, s podstatně nestejnými rameny, z nichž alespoň jedno (delší) silně odstává od povrchu čepele; nebo odění je z chlupů dvouramenných s vtroušenými chlupy jednoramennými, krátkými, tuhými, rovnými, jen málo od povrchu čepele odstávajícími, zpravidla však stejným směrem orientovanými. V–VI. Ff.

$2n = 22$ (extra fines)

Variabilita: Vzhledem ke svému hybridogennímu (hybridnímu) charakteru představuje *S. hungarica* složitý taxonomický komplex zahrnující různé morfotypy mezi *S. sanguinea* a *S. australis*, odlišující se od nich v charakteru odění, v němž se *S. australis* a *S. hungarica* podstatně liší (viz popis *S. hungarica*). Většinou neexistují úplně samostatné populace *S. hungarica*; často s tímto taxonem na téže lokalitě nebo alespoň v blízkosti rostou oba další členové okruhu *S. sanguinea* agg., nejčastěji pak *S. sanguinea* s. str. Vergentní typy mezi *S. hungarica* a *S. sanguinea* jsou dosti časté a rostliny blížící se k *S. sanguinea* s. str. jsou uvedeny u tohoto druhu; rostliny bližší k *S. hungarica* jsou zmíněny v závěru zpracování tohoto druhu.

Ekologie a cenologie: Vlhké křoviny, pobřežní porosty, prosvětlené lesy, lesní pláště a výslunné křovinaté stráně; na půdách vlhkých až suchých, hlinitých až hlinitopísčitých, slabě kyselých až slabě alkalických, humózních. Roste ve společenstvech řádu *Prunetalia* a některých společenstvech třídy *Quercio-Fagetea*.

Rozšíření v ČR: *Swida hungarica* je svým rozšířením vázána hlavně na oblast v. a stř. Moravy, zasahuje jednotlivými výskyty i do stř. Čech, kde se ojediněle vyskytuje v populacích *S. sanguinea*. Výskyt na v. a stř. Moravě je jistě častější než vyplývá z následujícího přehledu lokalit. Roste od nížiny do submontánního stupně, v Čechách je známa jen z nížiny (max.: Valašské Klobouky, ca 550 m). Některé údaje jsou spojeny s kulturou (např. Soběslav, Hubertova zahrada).

T: 7. Středočes. tab. (Říp), 11. Stř. Pol. (Sadská, Staré Labe; Veltruby, lit.), 12. Dol. Pojiz. (Skorkov), 17. Mikul. pah. (Milovice, Milovický les), 20. Jihomor. pah. (Moutnice, lit.). – M: 41. Stř. Povlt. (Dobronice), 45. Verneř. střed. (Sebuzín, Matřý), 63. Českomor. mezih. (Střítež u Poličky; Bonín u Svitav), 71. Drah. vrch. (Mladeč, vrch Třesín; Vranová Lhota), 74. Slez. pah. (Háj ve Slezsku), 76. Mor. brána (Bohuslávky), 78. B. Karp. les. (Pašovice; Maršov; Valašské Klobouky), 79. Zlín. vrchy (Zlámenec – Kelníky; Valašské Klobouky), 82. Javorníky (Valašské Klobouky), 84. Podbesk. pah. (Frýdek; Frýdlant nad Ostravicí; Třinec).

Celkové rozšíření: Východnější část stř. Evropy (ČR, Slovensko, j. Polsko, v. Rakousko, Maďarsko), jv. a v. Evropa

(Rumunsko, Moldávie, Ukrajina, ? Bělorusko, Bulharsko, z. Jugoslávie, Bosna, Turecko, Krym); odtud zasahuje do Anatólie. Jednotlivě se vyskytuje i západněji (Německo).

Vergentní typy k *S. sanguinea*:

Zde jsou uváděny morfotypy blízké k *S. hungarica*, morfotypy bližší k *S. sanguinea* jsou uvedeny u tohoto druhu. K tomuto typu přechodů patří také exsikát Fl. Olten. Exs., no 69 (ut *Cornus sanguinea*).

T: 6. Džbán (Kladno), 8. Čes. kras (Praha, Braník–Dvorce, kult.; Karlík; Srbsko, Koda), 12. Dol. Pojiz. (Skorkov). – M: 38. Bud. pán. (Hluboká, kult.), 55. Čes. ráj (Sobotka, Humprecht), 66. Hornosáz. pah. (Žišov u Uhlířských Janovic), 68. Mor. podh. Vysoč. (Třebíč, Ptáčov), 71. Drah. vrch. (Pustovice; Mladeč, vrch Třesín), 73. Hanuš.-rychleb. vrch. (Bohutín), 78. B. Karp. les. (Biskupice), 79. Zlín. vrchy (Hřivínův Újezd – Ořechov), 84. Podbesk. pah. (Třinec; Nýdek).

Sect. 2. *Albidae* (KOEHNE) HOLUB

Listy na rubu šedozelené nebo až nasivěle bílé; čnělka válcovitá, na vrcholu pod bliznou neztlustlá; peckovice bílé, bělavé nebo vodově namodralé.

4. *Swida sericea* (L. emend. MURRAY) HOLUB – svída výběžkatá Tab. 51/1

Swida sericea (LINNAEUS emend. MURRAY) HOLUB Folia Geobot. Phytotax. (Bohemoslov.) 2:427, 1967. – Syn.: *Cornus sericea* L. Mantissa 2:199, 1771, emend. MURRAY Linnaei Syst. Natur., ed. 13, 134, 1774. – *C. stolonifera* MICHX Fl. Bor. Amer. 1:92, 1803. – *Swida stolonifera* (MICHX) RYDB. Brittonia 1:94, 1931 (ut *Suida*). – *Thelycrania stolonifera* (MICHX) POJARK. Bot. Mater. Gerb. Bot. Inst. Akad. Nauk SSSR 12:165, 1950. – *T. sericea* (L.) DANDY Watsonia 4:47, 1957. – *Cornus alba* subsp. *stolonifera* (MICHX) WANGERIN in ENGLER Pflanzenreich 41 (4/229):53, 1910. – *C. sericea* subsp. *stolonifera* (MICHX) FOSBERG Bull. Torrey Bot. Club 69:587, 1942. – *C. alba* sensu auct. non L. sensu orig.

Poznámka: Pro tento druh se po dlouhou dobu používalo jméno *Cornus stolonifera* MICHX; druh byl však popsán již Linnéem, ale jeho jméno bylo chybně interpretováno vzhledem k pravděpodobné inkluzi dalšího taxonu nebo taxonů; ve smyslu typu a emendace provedené Murrayem je užití Linnéova jména pro zde pojednávaný taxon zcela jasné a oprávněné.

Exsikáty: Extra fines: Exs. DUFFOUR, no 7179 (ut *Cornus alba*). – Fl. Exs. Bavar., no 1782 (ut *Cornus stolonifera*).

Keř 1–2,5 m vys., široce rozložitý; větve dlouhé, odstálé, pružné, ohýbavé, převislé, dolní často poléhavé, na vrcholu mnohdy kořenující a pak vystoupavé. Letorosty lesklé, zpravidla nachově červené, přitiskle chlupaté, později olysalé; starší větve šedavě zelené a většinou lysé; dřev bílá, široká, 1–2 mm v průměru. Čepel listů podlouhlá, kopinatá až úzce vejčitá, dl. zašpičatělá, na bázi klínovitá, 5–13(–16) cm dl., (1,5–)2,5–6,5(–8,0) cm šir., ± přitloustlá, na líci živě zelená, řídkle přitiskle chlupatá, na rubu nápadně až bělavě sivá; po-

stranní žilky v (4–)5–6(–8) párech, nejvyšší pár odbočuje pod 1/2 délky čepele; žilnatina 3. řádu vyniklá; odění rubu listového z velmi krátkých, dvouramenných, 0,3–0,4 mm dl. chlupů, mnohdy nezřetelných; řapík (5–)10–20(–25) mm dl., nachový. Květenství s četnými květy, ± ploché, 3–6 cm v průměru, zpravidla přitiskle chlupaté, květní stopky 1–5 mm dl. Kališní cípy nápadně ostře trojúhelníkovité, zašpičatělé, 0,5 mm dl., ± zdělí disku; korunní lístky 2,0–3,5(–4,0) mm dl., bílé až žlutavě bílé; disk červený; semeník ca 1,5 mm dl., čnělka 1,5–3,0(–3,5) mm dl., stejnoměrně válcovitá, na vrcholu neztlustlá. Peckovice zpravidla kulovité, 5–8(–9) mm v průměru, bílé, bělavé nebo namodralé; pecka téměř kulovitá nebo širší než dlouhá, na obou stranách zaokrouhlená nebo na bázi zašpičatělá, málo zploštělá, 3–5(–6) mm dl., hnědavě černá, se 7–9 žlutými podélnými pruhy, oblá nebo jemně žebernatá. (V–)VI(–VII), vz. (–X). Ff.

2n = 22 (extra fines)

Variabilita: Druh v kultuře poměrně jednotný; uvádí se jen cv. Flaviramea se žlutavě zbarvenými letorosty. Zda svída výběžkatá má pestrolisté kultivary (cv. Variegata ?) není jasné; tato otázka vyžaduje další průzkum prováděný společně i u *S. alba*.

Ekologie a cenologie: U nás se vyskytuje mimo kulturu zplaněle v pobřežních křovinách a ve vlhčích a lužních lesích, někdy na rumišťích, jen v nižších polohách; na půdách vlhčích, minerálně dobře zásobených, hlubších, hlinitých a humózních. Společenstva s jejím výskytem patří do okruhu svazu *Alno-Ulmion* a třídy *Salicetea purpureae*.

Rozšíření v ČR: Druh původem ze Severní Ameriky, často u nás pěstovaný a někdy zplaňující, především v Čechách. Některé dále uvedené výskyty mohou představovat spíše zbytky dřívě vysázených kultur než zplanění a zdomácnění. Vyskytuje se od planárního stupně do stupně kolinního a suprakolinního. Většina údajů v literatuře i herbářích byla uvedena pod jménem *Cornus alba*. – Mapy: SLAVÍK FKS 1997:184.

T: 3. Podkruš. pán. (Těplíce), 6. Džbán (Krušovice, Bažantnice), 11. Stř. Pol. (Obříství, Svatoštěpánský most, lit.; Kolín), 14. Cidl. pán. (Jičín, Popovice). – M: 24. Hor. Poohří (Ohře u Chebu, lit.), 36. Horaž. pah. (Blatná), 40. Jihočes. pah. (Písek, Nový Dvůr), 41. Stř. Povlt. (Pikovice, Medník), 49. Frýdl. pah. (Frýdlant, Křížový vrch; Jindřichovice pod Smrkem), 55. Čes. ráj (Libuňka u Sedmihorek, lit.), 59. Orl. podh. (Náchod, Běloves), 60. Orl. opuky (Dobruška, Val), 61. Dol. Poorl. (Tý-

niště nad Orlicí; Kostelec nad Orlicí, Divoká Orlice), 63. Českomor. mezih. (Kláštevec nad Orlicí), 64. Říčan. ploš. (Jevany), 67. Českomor. vrch. (Humpolec, Orlovy; Budíkov), 84. Podbesk. pah. (Třinec). – O: 93. Krk. (Horní Maršov, Suchý Důl – Albeřice).

Celkové rozšíření: Severní Amerika, od Nového Brunšviku a Labradoru až po Aljašku, na jih po New York a Kalifornii, po Skalistých horách zasahuje až do s. Mexika. Do Evropy zaveden v r. 1686, v z. a stř. Evropě zplaňuje a zdomácnuje. – Mapy: HULTÉN Fl. Alaska 708, 1968; HULTÉN CP 1971:177 (ut *Cornus stolonifera*); U. S. Agric. Forest Service, Miscell. Publ. 1273, map. 63, 1975; 1314, map. 53, 1976; 1342, map. 43, 1977 (ut *Cornus stolonifera*); MEUSEL et al. 1978:323; HULTÉN NE 1986:690.

Význam: Druh se pěstuje pro okrasu v sadech, parcích, zahradách, nověji pak velmi hojně jako součást sídlištní zeleně a jako doprovod dálnic a silnic.

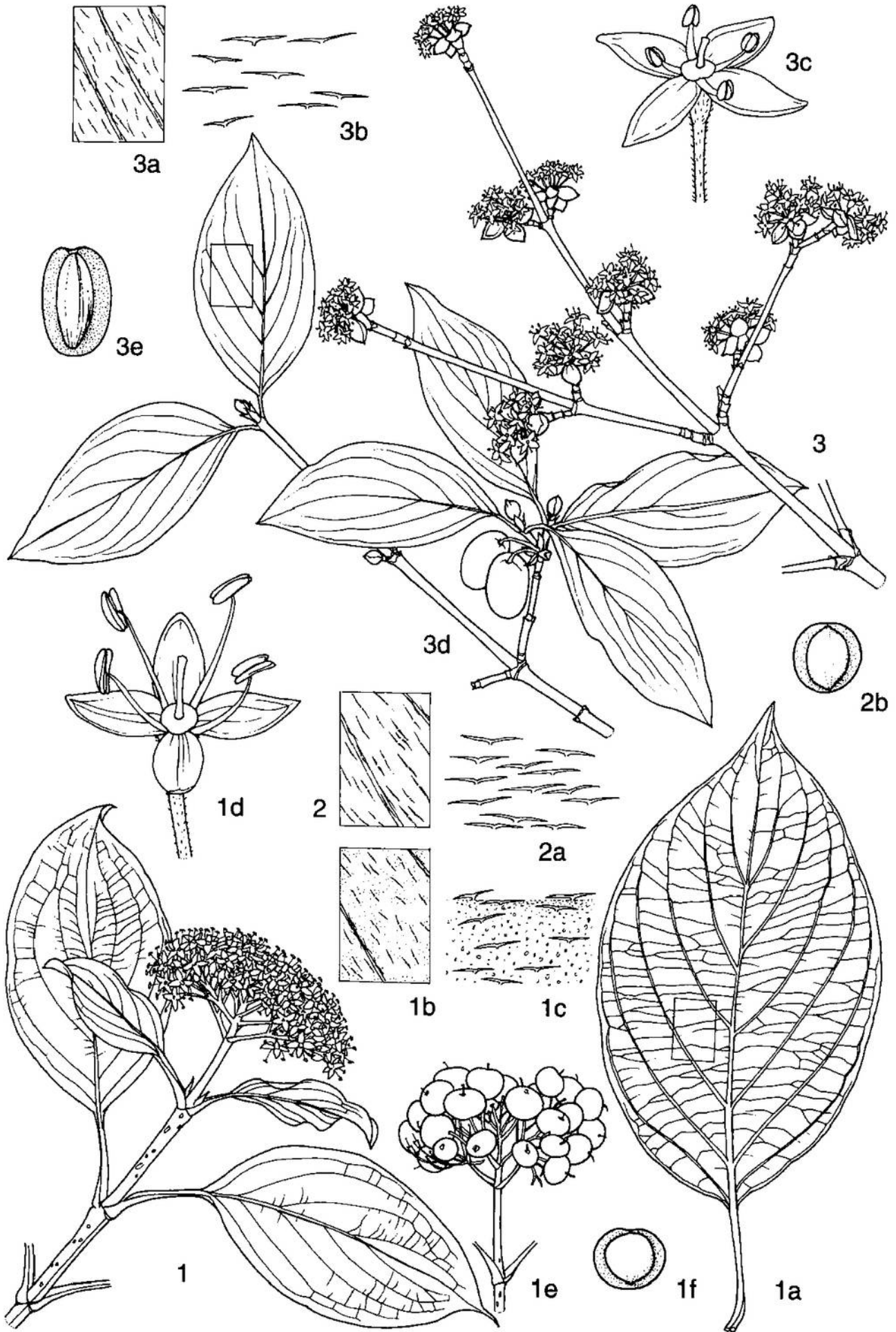
5. *Swida alba* (L.) OPIZ – svída bílá Tab. 51/2

Swida alba (LINNAEUS) OPIZ in BERCHTOLD et OPIZ Ökon.-Techn. Fl. Böhmen 2(1):175, 1838. – Syn.: *Cornus alba* L. Mantissa 1:40, 1767, emend. – *Thelycrania alba* (L.) POJARK. Bot. Mater. Gerb. Bot. Inst. Akad. Nauk SSSR 12:172, 1950. – *Cornus tatarica* MILL. Gard. Dict., ed. 8, no 7, 1768. – *C. alba* subsp. *tatarica* (MILL.) WANGERIN in ENGLER Pflanzenreich 41 (4/229):55, 1910. – *C. sibirica* LODDIGES in LOUDON Hort. Brit. 50, 1830. – *C. tatarica* var. *sibirica* (LODDIGES) KOEHNDE Deutsche Dendrol. 436, 1893. – *C. purpurea* TAUSCH Flora 21:731, 1838.

Exsikáty: Extra fines: BAENITZ Herb. Dendrol., no 1225 (ut *Cornus tatarica*). – Gerb. Fl. SSSR, no 3586, 3888 (ut *Thelycrania alba*). – Pl. Lign. Fl. URSS Indig., no 91 (ut *Cornus alba*).

Keř 1,5–3,0 m vys., s dlouhými, pružnými, rozložitými, zpravidla rovnými, k zemi se neohýbajícími a na vrcholu zpravidla nezakořeňujícími větvemi. Letorosty živě korálově červené, slabě ojněné, s velkými bělavými lenticelami; dřev bílá, široká, 1–2 mm v průměru. Čepel listů eliptická až šir. vejčitá, zašpičatělá nebo ± dl. zašpičatělá, na bázi zaokrouhlená nebo klínovitě zúžená, 2–4 (–10) cm dl., 1–2(–7) cm šir., ± tuhá, na líci živě zelená, roztr. přitiskle chlupatá, na rubu světlejší, nasivělá; postranní žilky v (4–)5–6(–7) párech, nejvyšší pár odbočuje nad 1/2 délky čepele; žilnatina na obou stranách listů zřetelná; odění listů na rubu husté, přitisklé, s chlupy dvouramennými, 0,4–0,8 mm dl., při hlavní žilce vtoušeny odstávající chlupy; řapík 5–20(–30) mm dl. Květenství shloučené, ploché nebo slabě vypouklé, 3–5 cm v průměru; stopky květenství 2–4 cm dl., stopky a větve květenství i květní stopky přitiskle chlupaté s příměsí rezavých odstávajících chlupů, květní

Tab. 51: 1 *Swida sericea*, 1a – list, 1b – výřez spodní strany listu s oděním, 1c – jednotlivé chlupy, 1d – květ, 1e – plodenství, 1f – podélný řez plodem. – 2 *S. alba*, výřez spodní strany listu s oděním, 2a – jednotlivé chlupy, 2b – podélný řez plodem. – 3 *Cornus mas*, 3a – výřez spodní strany listu s oděním, 3b – jednotlivé chlupy, 3c – květ, 3d – plodná větvička, 3e – podélný řez plodem.

stopky až 10 mm dl. Kališní zuby nezřetelné, velmi krátké nebo téměř chybějící, šir. trojúhelníkovité, kratší než disk; korunní lístky vejčité kopinaté až vejčité, dl. zašpičatělé, 3–5 mm dl., 1,5–2,0 mm šir., nažloutle bílé; tyčinky zřetelně delší než lístky korunní a 2× delší než čnělka; disk zpočátku žlutý, později světle červený; čnělka po celé délce stejnoměrně válcovitá. Peckovice okrouhle vejcovité, 7–8 mm dl., 6,5–7,5 mm šir., světle modré nebo špinavě bělavé; pecka krátce elipsoidní, z boků silně smáčklá, na vrcholu zašpičatělá, na bázi klínovitě zúžená, 5–6 mm dl., 4,0–4,5 mm šir., s 8 bělavými podélnými pruhy. V–VII. Ff.

2n = 22 (extra fines)

Pěstuje se v parcích a sadech v celé řadě hlavně pestrolistých kultivarů, např. cv. *Elegans*, cv. *Argenteo-marginata*, cv. *Kaernii*, cv. *Gauchaltii*, cv. *Spaethii*; tmavě červené větve a červeně zbarvené listy má cv. *Kesselringii*. Zda všechny patří k *S. alba* (jak se všeobecně uvádí) nebo zda některé k *S. sericea* vyžaduje další průzkum. Druh se dostal do kultury v r. 1741. Mimo pěstované exempláře není u nás s jistotou známý žádný zplnělý nebo zdomácnělý výskyt. Původní na Sibiři,

od Uralu až po Kamčatku, ruský Dálný východ, Japonsko, sv. Čínu a s. Mongolsko, na západ zasahuje do sv. části evropského Ruska po Archangelsk, Perm a Kazaň; nejzápadnější původní výskyty jsou v Jaroslavské a Kalininské oblasti. – Mapy: HULTÉN CP 1971:177; MEUSEL et al. 1978: 323; HULTÉN NE 1986:690; VSTOVSKAJA Derev. Rast. – Introd. Sibiri 3:200, 1987.

Poznámka: Ojedinele se pěstují ve speciálních dendrologických sbírkách různé další druhy svíd, z nichž do kultury mimo tato zařízení se dostal snad jen druh *Swida racemosa* (LAM.) MOLLENKE Boissiera 7:3, 1943 – svída latnatá, patří do sekce *Albidae* (KOEHNE) HOLUB jako dva předchozí druhy. Syn.: *Cornus racemosa* LAM. Encycl. Bot. 2:116, 1786; *C. paniculata* L'HÉR. Cornus, p. 9, tab. 5, 1788; *C. candidissima* auct.; *C. foeminea* auct. Keře 1,5–4,5 m vys.; listy eliptické až dl. kopinaté, na bázi až klínovitě zúžené, na vrcholu dl. zašpičatělé, na rubu nasivělé až bělavé, s 3–4(–5) páry postranních žilek, na rubu téměř lysé; květenství vrcholičnatě latnaté, v obrysu kuželovité nebo vejčité; květy bílé; plodní stopky jasně červené; peckovice bílé; pecka ze stran sotva smáčklá až téměř kulovitá. Původem ze Severní Ameriky (od Nové Anglie po Floridu, na západ po Minnesotu a Texas), kde roste na vlhkých místech u vod, na lesních okrajích a v prosvětlených lesích. – Mapy: U. S. Dep. Agricult. Handb., Forest. Service, Miscell. Public. 1342, map. 41, 1977.

2. *Cornus L.* – dřín

Cornus LINNAEUS Sp. Pl. 117, 1753. – Syn.: *Cornus* sect. *Cornotypus* DUMORT. Fl. Belg. 83, 1827. – *Cornus* subgen. *Eukrania* RAFIN. Alsogr. Amer. 59, 1838. – *Cornus* sect. *Macrocarpium* SPACH Hist. Natur. Vég. Phaner. 8:101, 1839. – *Cornus* subgen. *Tanycrania* ENDLICHER ex REICHENB. Repert. Herb. 143, 1841. – *Cornus* subgen. *Macrocarpium* (SPACH) C. K. SCHNEIDER III. Handb. Laubholz. 2:450, 1909. – *Macrocarpium* (SPACH) NAKAI Bot. Mag. Tokyo 23:38, 1909.

Poznámka: Rodové jméno *Cornus L.* 1753 bylo typifikováno v literatuře různě, a to buď ve smyslu druhu *Cornus mas L.* nebo pro rod *Swida* OPIZ. Pro první řešení mluví originální popis rodu v LINNAEUS Gen. Pl., ed. 5, 54, 1754, kde je uvedena přítomnost obalu květenství z podpůrných listenů (tento znak zástupci rodu *Swida* postrádají), jakož i popsání infragenerického taxonu *Cornus* sect. *Cornotypus* DUMORT. v r. 1827 (do něhož patří *C. mas L.*), které předcházelo opačné typifikaci Rafinesqueově z r. 1838, užívající Linného rodové jméno pro zástupce rodu *Swida* popsaného v témže roce ještě krátce před publikací Rafinesqueova díla.

Lit.: HRABĚTOVÁ-UHROVÁ A. (1953): Dřín (*Cornus mas L.*) jako užitková dřevina. Spisy Přír. Fak. Masaryk. Univ. Brno, ser. L 6, 1953/5, no 347:141–155. – DEBRÉCZY Z. et RIBLY C. (1962): Untersuchungen über die Entwicklung des Spross-Systems der Kornelkirsche (*Cornus mas L.*). Bot. Közlem. 49:190–196. – PRISZTER S. (1962): Die Variabilität der Früchte der Kornelkirsche (*Cornus mas L.*). Bot. Közlem. 49:268–279. – JUHÁSZ D. G. (1966): Analyse der anatomischen Verhältnisse am vegetativen und reproduktiven Spross-Systeme von *Cornus mas L.* Ann. Univ. Sci. Budapest., ser. biol., 8:121–133. – JUHÁSZ D. G. (1967): Beiträge zur Entwicklungsmorphologie des Blütenstandes von *Cornus mas L.* (Kornelkirsche). Acta Bot. Acad. Sci. Hung. 13:81–94. – VULTERIN Z. (1969): Dřín obecný a jeho ochrana. Ochr. Přír. 24:78–81. – OPRAVIL E. (1976): Die Kornelkirsche (*Cornus mas L.*) aus archäologischen Funden des ČSSR-Gebietes. Folia Quatern. 47:25–27. – SVOBODOVÁ D. et VĚTVÍČKA V. (1981): Dřín obecný (*Cornus mas*), jeho kultivary a teratologické odchylky. Živa 28:56–57.

Keře nebo malé stromy. Listy vstřícné, krátce řapíkaté, na líci i na rubu s přitisklými dvouramenými chlupy stejným směrem orientovanými; chlupy jednobuněčné, se stěnami inkrustovanými uhličitanem vápenatým. Pupeny podlouhle vejcovité, špičaté, postranní ± odstávající, jen se 2 šupinami; květní pupeny větší než listové pupeny, kulovité, na brachyblastech, s 2–4 páry šupin. Květenství na krátkých, bezlistých větvích, kulovité, okoličnatě stažený vrcholík, o málo delší nebo zdéli podpůrného obalu; obal ze 4 mírně kožovitých konkávních listenů. Květy stopkaté, drobné, rozvíjející se před rašením listů. Korunní lístky 4, zlatožluté; tyčinky 4; prašníky introrzní. Peckovice jednotlivé nebo jen v malém počtu z jednoho květenství, stopkaté, převislé, elipsoidní až válcovité, nachově červené; mezokarp dužnatý. Pecka elipsoidní nebo vřetenovitá, dvoupouzdrá, dvousemenná; endokarp porézní. Zárodek velmi dlouhý. – Jen 4 druhy disjunktivně rozšířené v teplejších územích mírného pásu s. polokoule. – Entomogam. Alogam. (Autogam. ?). Endozoochor.